

PRAŽSKÉ USEDLOSTI

BARBORA LAŠŤOVKOVÁ

SCRIPTORIUM
2016

© Barbora Laštovková, 2016

Design © Scriptorium, 2016

Photos © Marek Laštovka, Archiv hlavního města Prahy (*AMP*), Národní archiv (*NA*), Národní památkový ústav (*NPÚ*), Kateřina Jíšová, 2016

Odborný recenzent: PhDr. Pavel Vlček

ISBN 978-80-88013-27-3

OBSAH:

Úvod	11
Dějiny pražských vinic	11
Stavby na vinicích.....	15
Pražská předměstí.....	17
Jména vinic a usedlostí.....	22
Užívané míry	23
Ediční poznámka ke slovníku usedlostí.....	23
Slovník usedlostí	27
Seznam pramenů a literatury	355
Seznam vyobrazení.....	359

ÚVOD

Pražské usedlosti jsou určitou zvláštností příměstského osídlení. Protože jde velmi často o stavby postavené při někdejších vinicích, užívá se pro ně někdy i přívlastku viniční.

Pražská předměstí, důležité zázemí města, organicky je doplňující a prožívající s ním vzrůst i úpadek, zasluhují stejné pozornosti jako historické jádro Prahy, neboť zde nalezneme taktéž významné památky, byť jiného charakteru nežli v centru.

DĚJINY PRAŽSKÝCH VINIC

Vinice se v pražském okolí nacházely podle tradice již v 11. století, ale jen jednotlivě a bez větší důležitosti. Roku 1146 je doložena existence vinice V ráji v místech dolní části dnešní zahrady Kinských, ve 13. století máme zprávy o vinicích na svazích Botiče, který byl také zván Vinným potokem, v Košířích a jinde. Za vlády Přemysla Otakara II. došlo k jejich rozšíření, a to zřejmě pod vlivem tehdejšího teplejšího podnebí. V té době byly největšími pozemkovými vlastníky půdy kolem Prahy pražské kláštery, které dostávaly do držby místní vesnice od českých panovníků při svém založení, a dále vyšehradská kapitula a pražské proboštví. Církev sama také v té době vinice zakládala, a místním vínem tak nahrazovala drahé dovážené mešní víno.

Velký zvrat a rozmach pražského vinařství nastal za vlády Karla IV., který dal do Čech přivézt révu z Rakouska a Burgundska a nechal jí osázet pražské okolí a oblast kolem Karlštejna. Jeho záměrem bylo viniční podnikání ve velkém rozsahu. Za tímto účelem vydal císař dvě důležitá nařízení, 16. února a 12. května 1358, která prosazovala zakládání vinic v okruhu tří mil kolem Prahy. Každý majitel těchto pozemků musel do 14 dnů od vydání nařízení začít zakládat vinice, nebo – pokud tak nechtěl či nemohl učinit – mohl jejich pozemky disponovat perkmistr, úředník zřízený k dohledu nad vinicemi, který byl oprávněn půdu odevzdat tomu, kdo by se k vzdělávání vinic přihlásil. Kdo by se pak zdráhal uposlechnout, měl být napomenut konšely a obcí Starého Města i perkmistrem. Zakladatelé vinic byli prvních 12 let osvobozeni od nájmu a teprve od 13. roku měli platit desátek a královské komoře odvádět roční plat, tzv. perkrecht. Vedle této počáteční výhody se vinicím dostalo i trvalé výsady v podobě osvobození (na věčné časy) od ungeltu, zemské berně i jiných povinností.

Podle listu staroměstských konšelů z roku 1359, který byl vydán

a nejpozději k roku 1423 zde existovalo sídlo majitele, a to již zhruba v místech dnešního čp. 1. Tímto držitelem byl tenkrát Jan Keruňk zvaný Jednooký ze Suchdola. Zda je však ve zdivu dnešní stavby uchována i část z roku 1423, nelze rozhodnout.

Ve 20. letech 16. století se majiteli Suchdola stali Budovcové z Budova, ale tvrz a poplužní dvůr jsou doloženy až za dalších držitelů Tetaurů z Tetova. Ti tento majetek postoupili roku 1557 Ctiborovi Sluzskému z Chlumu a na Tuchoměřicích. Tomuto rodu patřila ves s tvrzí několik desetiletí a tehdy také vzniklo renesanční jádro dnešního dvora, charakterizované valenými, většinou stlačenými klenbami. Tento renesanční základ představují 3 místnosti v přízemí jižního křídla, každá se dvěma páry lunet, dále celé východní křídlo a část severního a severní úsek západní stěny východního křídla (tento sektor je mezi severním a východním křídlem vyboulen a v jihovýchodním koutě severního křídla obsahoval dříve průchod, který je dnes zazděný). V patře se z tohoto jádra zachoval úsek zdiva se sgrafity.

Před třicetiletou válkou byl tak dvůr tvořen samostatnou obytnou částí na půdorysu písmene U, západní křídlo zabíral zřejmě už pivovar, který je však spolehlivě doložen až k roku 1648. Tuto pozdně renesanční podobu dostal dvůr pravděpodobně na konci 16. století, nejpozději asi do roku 1617, kdy zemřel jeho majitel Adam Sluzský z Chlumu. O statek se pak vedly spory, došlo i k jeho zadlu-

Obr. 13 – Brandejsův statek byl také útočištěm Mikoláše Alše

Budánka je jedním z posledních dochovaných reliktnů menšího dobového urbanistického souboru, který představuje v dosud neporušené podobě vývoj domkářské zástavby periferního rázu na území Velké Prahy. Nicméně zřejmě dojde k demolici 9 objektů, 4 budou rekonstruovány do původního stavu, u jednoho by měly být zachovány obvodové zdi a postavena kopie původního domu a poslední objekt by měl být zrekonstruován pohledově. Zatím je ale celá kolonie v havarijním stavu.

BUKOVKA, Veleslavín (Praha 6) – čp. 28

Nepodařilo se zjistit žádné bližší informace.

BUKVOJKA viz Portheimka

BULOVKA, Košíře (Praha 5) – usedlost čp. 204, Jinonická 59

Na původně historickém území Jinonic se na kopci nachází mohutný objekt připomínající téměř tvrz. Je to usedlost Bulovka, zvaná takto od konce 18. století podle majitele Ferdinanda Bully (viz též Bulovka v Libni). Vinice je v těchto místech doložena již

Obr. 16 – Usedlost Bulovka v Košířích

Obr. 39 – Pod vilou Gröbovkou byla roku 1993 obnovena jedna z mála pražských vinic

Obr. 40 – Neptunova kašna před grottou v zahradě u Gröbovky

Barbora Gallasová (+1667). Kaple byla z valné části ztržena po roce 1822, zůstal jen její osmiboký závěr, který byl na počátku 70. let 20. století zrekonstruován.

Bernard Ignác celou vinici zvelebil a zřejmě to byl také on, kdo zde nechal postavit usedlost, tehdy jako čtvercovou patrovou stavbu. Budova musela vzniknout mezi lety 1628–66, spíše však ke konci tohoto období. Horní část zahrady zaujímaly vinice, dole byla parková úprava. Roku 1666 daroval tento svůj majetek theatinskému čili kajetánskému řádu (řád založili v 16. století sv. Kajetán z Thiene a Jan Petr Caraffa, biskup v Theate, odtud oba názvy), na jehož příchodu do Čech měl značné zásluhy. Z této doby již také pochází pojmenování Kajetánka. Kajetáni, kteří dostali usedlost ke zřízení noviciátu, zde však fyzicky pobývali jen asi do 70. let 17. století, kdy se usídlili na Malé Straně, ovšem Kajetánka jim nadále patřila.

Na počátku 18. století byla usedlost přestavěna, takže k roku 1720 již měla dnešní podobu, v zahradě je doložen rybníček a celý pozemek byl obklopen zdí, která dnes neexistuje.

Když byl v roce 1782, v době josefínských reforem, kajetánský řád zrušen, stala se Kajetánka součástí kamerálního panství Statenice. V roce 1789 ji koupil guberniální rada a zemský podkomoří

Obr. 68 – Kajetánka a její okolí po renovaci

Barbora Laštovková

PRAŽSKÉ USEDLOSTI

vydalo

SCRIPTORIUM®

spolek pro nekomerční vydávání odborné literatury,
Nad Pazdernou 397, 252 41 Dolní Břežany,
jako svou 220. publikaci
v roce 2016.

www.scriptorium.cz

Jazyková redakce Josef Třikač.

Grafická úprava, sazba a návrh obálky Marek Laštovka.

Foto Marek Laštovka, Kateřina Jíšová.

Vysázeno písmem John Baskerville.

Vytiskl PBtisk Příbram.

Vydání třetí, ve Scriptorium první.

Náklad 500 výtisků.

Počet stran 368, 209 černobílých vyobrazení.

Doporučená cena 385 Kč

ISBN 978-80-88013-27-3